

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко

« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи теорії суспільної географії

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова

(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Сюткін Сергій Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “29” серпня 2019 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й			
Семестр			
5-й			
Лекції			
32 год.			
Практичні, семінарські			
28 год.			
Лабораторні			
-			
Самостійна робота			
86 год.			
Консультації:			
4 год.			
Вид контролю: екзамен			
Загальна кількість годин – 150			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни:

формування наукових засад раціональної територіальної організації суспільства та застосування набутих знань по відношенню до багаторівневих та різномасштабних територіальних суспільних систем.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

ЗК 1. Здатність навчатися протягом усього життя в контексті неперервної фахової підготовки і соціального життя, вдосконалювати й розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень з високим рівнем самостійності.

ЗК 2. Здатність критично осмислювати основні світоглядні теорії і принципи у навчанні та професійній діяльності.

ЗК 5. Здатність здійснювати аналіз, синтез, оцінювання ситуації та/або завдання з метою виявлення шляхів для розв'язування та випрацювати рішення.

ПК 1. Здатність використовувати фундаментальні основи різних парадигм природничої та суспільної географії, знання основних географічних теорій та законів, історії розвитку географічних досліджень та ідей для з'ясування географічних особливостей природи Землі, розміщення населення і господарства.

ПК 2. Здатність формулювати, аналізувати та синтезувати рішення наукових проблем на абстрактному рівні шляхом декомпозиції їх на складові із застосування географічних знань, постійно оновлювати та накопичувати власні знання з природничої та суспільної географії.

ПК 3. Здатність будувати відповідні моделі природних та суспільних географічних явищ, досліджувати їх для отримання нових висновків та поглиблення розуміння особливостей функціонування природних комплексів.

ПК 7. Здатність формулювати нові гіпотези та наукові задачі у галузі географії, вибирати належні напрями і методи для їх розв'язку, беручи до уваги наявні ресурси.

ПК 8. Здатність сприймати новоздобуті знання з природничої та суспільної географії й інтегрувати їх із уже наявними.

ПК 9. Здатність самостійно досліджувати, аналізувати просторово-часові параметри організації природи, населення та господарства і взаємозв'язків між ними.

ПК 13. Здатність використовувати професійно профільовані знання в галузі географії для розв'язання професійних задач.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з геології, географії ґрунтів з основами ландшафтознавства, основ наукових досліджень, картографії з основами топографії, основ технологій виробництва, рекреаційної географії.

3. Результати навчання за дисципліною

<p>Знання</p>	<p>ПРЗ 1. ПРЗ 3. ПРЗ 4. ПРЗ 5. ПРЗ 6. ПРЗ 7. ПРЗ 9.</p>	<p>Визначає зміст базових понять з теорії географії, організації господарської діяльності, а також світоглядних та суміжних наук. Демонструє знання та розуміння на базовому рівні можливостей використання комп'ютерних інформаційних системи, ГІС-технологій в географічних науках. Знає та розуміє взаємозв'язок науки з філософією та освітою, сутність філософії освіти та перспективи її розвитку, а також інтерпретує філософські основи інноваційної науки та освіти. Аналізує природно-ресурсний та інші види господарського потенціалу території, визначає основні форми і види продуктивних сил, розуміє їх поділ. Виявляє і пояснює принципи й методи організації виробництва, соціальної, рекреаційної сфери та регіонального розвитку території. Називає та відтворює основні положення законодавства, національних і міжнародних стандартів з проблем взаємодії природи і суспільства на глобальному та регіональному рівнях. Знає провідні риси сучасного етапу розвитку світового господарства, принципи розміщення різних видів господарської діяльності, структурної і функціональної територіальної організації суспільства.</p>
<p>Уміння</p>	<p>ПРУ 1. ПРУ 4. ПРУ 7. ПРУ 11.</p>	<p>Застосовує методи досліджень природничих і суспільних наук, інформаційних технологій тощо при вивченні формування і розвитку об'єктів і процесів географічної оболонки. Аналізує територіальну організацію суспільства, концепції територіальних структур, склад і будову природних географічних об'єктів і регіональних систем на різних просторово-часових рівнях. Використовує інформаційні технології та картографічні моделі в галузі географічних наук. Розробляє принципи розміщення різних видів господарської діяльності.</p>
<p>Комунікація</p>	<p>ПРА 1. ПРА 2.</p>	<p>Уміє вчитися упродовж життя і вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетентності. Уміє діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.</p>

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Приклади тестових завдань для поточного контролю:

- Вища стадія розвитку біосфери, пов'язана з виникненням і становленням в ній цивілізованого людства, коли розумна людська діяльність стає визначальним фактором розвитку на Землі – це:
а) техносфера; б) антропосфера; в) ноосфера; г) атмосфера; д) іоносфера; е) тропосфера.
- Виділіть наукові дисципліни, що відносяться до суспільного блоку географії:
а) економічна географія; б) фізична географія; в) метеорологія; г) геоботаніка; д) військова географія; е) етногеографія; ж) демографія; з) демогеографія; і) біогеографія; й) етнографія.
- Виділіть прізвище вченого, який заклав підмурок сучасного розуміння розмежування об'єкта і предмета дослідження: а) Х. Колумб; б) С.Я. Ниммік; в) М.Д. Пістун; г) О.І. Шаблій; д) І. Кант.
- До головних результатів наукової діяльності Л.М. Гумільова слід віднести: а) теорію центральних місць; б) теорію пасіонарності; в) обґрунтування необхідності створення геоглобалістики; г) теорію монізму; д) теорію дуалізму; е) агрогеографічне моделювання.
- Виділіть провідні наукові напрямки, з якими пов'язані становлення і розвиток російської школи економічної географії:
а) країнознавство; б) геоінформатика; в) комерційна географія; г) політична географія; д) геополітика; е) метеорологія; ж) краєзнавство; з) теорія економіко-географічного районування; і) урбаністика; й) теорія штандорту промисловості.

Приклади тестових завдань для підсумкового контролю:

- Назвіть граничний об'єкт дослідження СГ: _____
- Виділіть вченого, який передбачив появу сучасної геоecології, вперше називаючи Землю «домом людства»: а) Аристотель; б) Платон; в) Страбон; г) Птоломеї; д) Геродот; е) Геракліт; ж) Піфагор; з) Ератосфен; і) Ідрісі; й) Гвіччардіні; к) Гомер; л) Вареніус; м) Колумб; н) Міклухо-Маклай; о) Геттнер; п) Хаусхофер; р) Ібн Гальдун.
- Закінчіть речення (впишіть слово): «Нагромадження географічних знань з часом веде до їх диференціації, тому вже у XVIII столітті формується _____ статистика».
- Знайдіть та виділіть помилкове твердження:
а) суспільно-географічне положення не є чимось матеріальним, це – абстрактна наукова категорія, що характеризує об'єкт через сукупність його відношень з іншими об'єктами;
б) суспільно-географічне положення є незмінним в часі;
в) протекціонізм обмежує участь країни в географічному поділі праці;
г) фундаментальне обґрунтування концепції економіко-географічного положення розробив М.М. Баранський у 1929 році;
д) союзна держава, до складу якої входять самоврядні території, що мають певну політичну та економічну самостійність, називається федерацією.
- Із запропонованого списку виділіть лише ті образи, що властиві виключно новим індустріальним країнам:
а) велика сімка; б) G8; в) G20; г) європейські леви; д) африканські слони; е) тропічні дракони; ж) азійські тигри; з) екваторіальні крокодили; і) американські страуси; й) 1-ої хвилі

індустріалізації; к) 3-ої хвилі індустріалізації; л) країни-сейфи; м) країни-готелі; н) нафтовидобувні; о) машинобудівні; п) залізородні; р) пальмові монархії; с) сонячні імперії; т) бананові республіки; у) кавові експортери; ф) чайні імпортери; х) арахісові репатріанти.

**Екзаменаційні питання з навчальної дисципліни
«Основи теорії суспільної географії»**

1. Схарактеризуйте структуру географії та обґрунтуйте її положення в системі наук.
2. Виділіть об'єкт, предмет і завдання суспільної географії.
3. Проаналізуйте проблему багатозначності підходів до назви та визначення суспільної географії.
4. Поясніть зміст поняття «територіальна організація суспільства».
5. Проаналізуйте внутрішню структуру суспільної географії.
6. Дайте якісну оцінку ролі процесів диференціації та інтеграції в суспільній географії.
7. Проведіть періодизацію розвитку географії та її суспільної складової.
8. Схарактеризуйте провідні національні географічні школи нового та новітнього етапів розвитку суспільної географії.
9. Проаналізуйте особливості агрогеографічної моделі Й. Тюнена та її вплив на формування сучасної теорії розміщення виробничих сил.
10. Оцініть роль галузево-статистичної школи В.Е. Дена у формуванні методів сучасної суспільної географії.
11. Оцініть вплив хорологічної школи А. Геттнера на розвиток методології суспільної географії.
12. Дайте оцінку провідних положень теорії центральних місць В. Кристаллера.
13. Проаналізуйте науково-практичне значення районної школи М.М. Баранського.
14. Схарактеризуйте внесок В.О. Анучіна у теорію суспільної географії.
15. Оцініть організаційний внесок С.Л. Рудницького у формування української школи антропогеографії та його науковий внесок у теорію суспільної географії.
16. Дайте оцінку провідних напрямків диверсифікації сучасних суспільно-географічних досліджень в Україні.
17. Схарактеризуйте провідні наукові суспільно-географічні центри і організації в Україні.
18. Проаналізуйте співвідношення понять «теорія», «методологія», «методика», «метод».
19. Зіставте роль і значення основних груп методів дослідження суспільної географії.
20. Проаналізуйте особливості використання порівняльно-географічного методу в суспільній географії.
21. Схарактеризуйте процедуру моделювання як спосіб переходу до спрощеної, але зрозумілої картини світу.
22. Обґрунтуйте збалансовану точку зору на способи врахування природних факторів у суспільній географії.
23. Оцініть роль Римського клубу в становленні методики глобальних прогнозів та формуванні геоглобалістики.
24. Проаналізуйте зміст основних положень теорії сталого розвитку.
25. Порівняйте провідні дослідницькі підходи суспільної географії (галузевий і районний).
26. Назвіть основні фактори територіальної організації суспільства.
27. Порівняйте основні положення концепцій енерговиробничих циклів і виробничих кластерів.
28. Схарактеризуйте територіально-виробничий комплекс (ТВК) як взаємообумовлене поєднання галузей виробництва на певній території.
29. Обґрунтуйте науковий зміст категорії «економічний район».
30. Назвіть переваги і недоліки галузевого і територіального принципів управління економікою.
31. Схарактеризуйте географічне положення як адресність географічного об'єкту.
32. Обґрунтуйте план вивчення суспільно-географічного положення.

33. Наведіть приклади впливу суспільно-географічного положення на рівень соціально-економічного розвитку та проаналізуйте їх.
34. Схарактеризуйте суспільно-географічне положення як історичну категорію.
35. Схарактеризуйте основні композиційні типи і підтипи суспільно-географічного положення.
36. Схарактеризуйте поняттєво-термінологічну систему «Географічний поділ праці».
37. Зіставте специфіку використання термінів «географічний поділ праці» і «територіальний поділ праці».
38. Обґрунтуйте специфіку міжнародного поділу праці.
39. Схарактеризуйте міжнародну економічну інтеграцію як найвищу сходинку розвитку міжнародного поділу праці.
40. Схарактеризуйте політичну карту світу як граничний об'єкт дослідження політичної географії.
41. Схарактеризуйте кількісні параметри провідних сукупностей політичної карти світу та основні тренди їх змін.
42. Поясніть роль і значення у міжнародному праві територіальних та внутрішніх вод держави.
43. Обґрунтуйте специфіку понять «відкрите море», «міжнародні протоки», «морська економічна зона».
44. Поясніть унікальність статусу Антарктиди, як об'єкту політичної карти світу.
45. Обґрунтуйте практичну користь антарктичної станції «Академік Вернадський».
46. Назвіть основні періоди формування політичної карти світу, висвітліть їх провідні події.
47. Схарактеризуйте новітній період розвитку політичної карти світу.
48. Зробіть прогноз розвитку політичної карти світу у XXI столітті.
49. Назвіть провідні принципи наукової систематизації об'єктів.
50. Наведіть класифікацію країн світу за розмірами території.
51. Наведіть класифікацію країн світу за чисельністю населення.
52. Наведіть класифікацію країн світу за рівнем економічного розвитку.
53. Проаналізуйте стадійну соціально-економічну типологію країн світу.
54. Обґрунтуйте потребу холистичного осмислення реального світу в суспільній географії.
55. Назвіть провідні концепції країнознавчого синтезу та критерії їх виділення.
56. Проаналізуйте роль «районної школи» М.М. Баранського в країнознавстві.
57. Зіставте концепцію проблемного країнознавства В.М. Гохмана – Я.Г. Машбиця та геоглобалістичну школу С.Б. Лаврова – Г.В. Сдасюк.
58. Схарактеризуйте провідні ідеї гуманітарно-образного країнознавства.
59. Проаналізуйте роль та перспективи розвитку емоційно-художніх форм пізнання в імажинальній географії.
60. Назвіть основні властивості географічних образів.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Генетичні джерела та історія формування суспільної географії.

Тема 1. Суспільна географія як наука: визначення, об'єкт, предмет, завдання і внутрішня структура.

Місце географії в класифікації наук. Внутрішня структура географії. Визначення, об'єкт, предмет дослідження і провідні завдання суспільної географії. Поняття територіальної організації суспільства. Антропосфера та її структурні елементи. Ідеї монізму та дуалізму.

Тема 2. Етапи розвитку суспільної географії.

Динамічність потреб суспільства у географічних знаннях. Відбір чинників періодизації. Антично-середньовічний етап: становлення географічного землепису. Праці Аристотеля, Ератосфена, Геродота, Страбона, Птолемея тощо. Арабський період. Доба Великих

географічних відкриттів. «Всезагальна географія» Б. Вареніуса. Класичний етап: перехід до наукового землезнавства і країнознавства. Новий етап: прискорена диференціація географічних наук. Новітній етап: соціологізація та гуманізація географії, трансформація економічної географії в суспільну.

Тема 3. Українська суспільна географія.

Суспільно-географічне відображення українським соціумом як самої України, так і світу поза нею. Специфічні риси української суспільної географії. Українське географічне товариство. Суспільно-географічні студії української діаспори. Сучасна територіальна структура географічної науки України. Інформаційна епоха та українська антропогеографія.

Тема 4. Науково-методичні засади суспільної географії.

Провідні чинники розвитку теоретичного знання в суспільній географії. Співвідношення понять «теорія», «методологія», «методика» і «методи». Культура географічних описів. Поєднання принципів науковості і доступності.

Тема 5. Взаємодія природи і суспільства – як центральна методологічна проблема суспільної географії.

Співвідношення понять «природне» і «географічне» середовище. Матеріалістичне та ідеалістичне вирішення основного питання філософії та їх вплив на формування концепцій географічного фаталізму та географічного нігілізму. Еволюція фаталізму (детермінізм, енвіронменталізм, консерваціонізм), нігілізму (індетермінізм, посибілізм, пробабілізм), формування збалансованої точки зору на суспільно-природну взаємодію.

Тема 6. Концепція меж зростання і теорія сталого розвитку.

Обмеженість сучасної індустріальної моделі соціально-економічного розвитку людства. Геоглобалістика – як міждисциплінарний науковий підхід, спрямований на комплексний розгляд глобальних проблем людства. Римський клуб. Теорія сталого розвитку. Економічний, соціальний, демографічний, екологічний, культурологічний, прогностичний аспекти сталого розвитку.

Розділ 2. Провідні концепції і напрямки розвитку сучасної суспільної географії.

Тема 7. Розвиток районного підходу в суспільній географії.

Основні дослідницькі підходи вітчизняної суспільної географії. Класичні і нові фактори розміщення виробництва. Провідні концепції суспільної географії: економіко(суспільно)-географічне положення, географічний поділ праці, енерговиробничий цикл, територіально-виробничий комплекс, економіко-географічний район тощо. Сучасна концепція виробничих кластерів. Відмінності понять «район» і «регіон». Галузева і територіальна моделі управління господарством, їх переваги і недоліки.

Тема 8. Географічне положення.

«Позиційний принцип» в географії. Ідеї В. Бунге, М.М. Баранського та Б.Б. Родмана. Абстрактність наукової категорії «положення». Складові географічного положення. Композиційні типи суспільно-географічного положення.

Тема 9. Географічний поділ праці.

Якісна диференціація господарської діяльності. Поділ праці та його рушійні сили. Вища ефективність спеціалізованої праці. Відмінності понять «суспільного» і «географічного» поділу праці. Територіальний і міжнародний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція: галузеві і регіональні форми її прояву. Транснаціональні корпорації.

Тема 10. Форми суспільної і територіальної організації виробництва.

Класичні форми суспільної організації виробництва – концентрація, спеціалізація, кооперування та комбінування. Економічні переваги концентрації та спеціалізації. Історичність цих категорій. Диверсифікація виробництва. Агломерування і комплексування. Кластеризація виробництв – як найвища форма комплексування. Форми розміщення підприємств: одинична, групова, комплексна і кластерна. Форми територіальної організації підприємств: точкова, вузлова, лінійна, кушова. Економічний район – як найдосконаліша форма територіальної організації виробництва.

Тема 11. Концепції країнознавчого синтезу в регіональній географії.

Країнознавство як комплексна географічна дисципліна. Інформаційне та наукове країнознавство. Редукціонізм і холізм в географії. Образи як синтетична форма знань. Імажинальна географія. Гуманітарно-образне країнознавство і концепція множини структур суспільного життя країни.

Тема 12. Образна типологія країн світу.

Основні властивості географічних образів: максимальний ступінь узагальненості, цілісність, вірогідність, репрезентативність та неповторність. Поєднання формалізованих процедур систематизації та емоційно-художніх форм пізнання. Схема образної типології країн світу.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Розділ 1. Генетичні джерела та історія формування суспільної географії						
Тема 1. Суспільна географія як наука: визначення, об'єкт, предмет, завдання і внутрішня структура.	13	4	2			7
Тема 2. Етапи розвитку суспільної географії.	11	2	2			7
Тема 3. Українська суспільна географія.	13	2	2		2	7
Тема 4. Науково-методичні засади суспільної географії.	15	4	4			7
Тема 5. Взаємодія природи і суспільства – як центральна методологічна проблема суспільної географії.	11	2	2			7
Тема 6. Концепція меж зростання і теорія сталого розвитку.	11	2	2			7
<i>Разом за розділом 1</i>	74	16	14		2	42
Розділ 2. Провідні концепції і напрямки розвитку сучасної суспільної географії						
Тема 7. Розвиток районного підходу в суспільній географії.	13	2	2		2	7
Тема 8. Географічне положення.	11	2	2			7
Тема 9. Географічний поділ праці.	11	2	2			7
Тема 10. Форми суспільної і територіальної організації виробництва.	14	4	2			8
Тема 11. Концепції країнознавчого синтезу в регіональній географії.	14	4	2			8
Тема 12. Образна типологія країн світу.	13	2	4			7
<i>Разом за розділом 2</i>	76	16	14		2	44
Всього	150	32	28	-	4	86

Теми семінарських і практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Об'єктно-предметне поле суспільної географії	2
2.	Історія розвитку суспільної географії в світі. Виникнення національних та індивідуальних наукових шкіл	2
3.	Видатні постаті й провідні регіональні школи української суспільної географії	2
4.	Індекси локалізації і територіальної концентрації	2
5.	Коефіцієнт рангової парної кореляції Спірмена	2
6.	Вертикальна і горизонтальна систематизація в географії. Класифікація і типізація	2
7.	Методологія і методи оцінки суспільно-природної взаємодії в географії	2
8.	Методика кількісної та якісної оцінки впливу суспільно-географічного положення на формування територіальної структури господарства	2
9.	Поняттєво-термінологічна система «Поділ праці»	2
10.	«Районна школа» в економічній географії	2
11.	Форми суспільної організації виробництва	2

12.	Форми територіальної організації виробництва	2
13.	Концепції країнознавчого синтезу географічної інформації	2
14.	Використання образів країн для їх типізації	2
	<i>Разом</i>	28

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Гукалова І.В., Мальчикова Д.С. Вступ до фаху: географія і суспільство. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 420 с.
2. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії. К.: Прінт Сервіс, 2014. 47 с.
3. Сюткін С.І. Суспільна географія: термінологічний словник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2015. 56 с.
4. Сюткін С.І. Сучасна географія і класифікація наук // Збірник матеріалів наукового круглого столу «Актуальні проблеми сучасної географічної науки та освіти», м. Суми, 7 жовтня 2016 р. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. С. 3-5.
5. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко О.І., Яворська В.В. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля. Херсон: Гельветика, 2018. 348 с.

Додаткові

1. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування. К.: БізнесМедіаКонсалтінг, 2012. 424 с.
2. Підгрушний Г.П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення // Український географічний журнал. 2010. № 2. С. 40-44.
3. Підгрушний Г.П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства // Український географічний журнал. 2013. № 4. С. 40-47.
4. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
5. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2012. 296 с.

Інформаційні ресурси

1. Європейський вектор: електронний дайджест Інституту європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.instevro.iatp.org.ua/Digest/digest.htm>
2. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.ua>
3. Commonwealth of Independent States [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minsk.by>
4. Encyclopedia of World Problems and Human Potential [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uia.be/world-problems-and-globalissues>
5. Institute for Economics and Peace [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.economicsandpeace.org>
6. International Finance Corporation [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.ifc.org>
7. International monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>
8. North American Free Trade Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nafta-sec-alena.org>
9. North Atlantic Treaty Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int>
10. Open Society Foundations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.soros.org>

11. Organization of the Petroleum Exporting Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://opes.org>
12. Paris Club [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clubdeparis.org>
13. The Club of Rome [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clubofrome.org>
14. United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>
15. World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>

**8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна**

1. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії. К.: Принт Сервіс, 2014. 47 с.
2. Сюткін С.І., Леонтьєва Г.Г. Економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни. Книга-зошит. Суми: Університетська книга, 2004. 246 с.
3. Відеоматеріали і презентації по темам курсу.